

Особливості проектування позакласної роботи старшокласників із фізичного виховання

Національний університет фізичного виховання і спорту України (м. Київ)

Постановка наукової проблеми та її значення. Проблеми вдосконалення системи фізичного виховання учнівської молоді набувають особливої актуальності в нових соціально-економічних умовах [2,8]. На їх розв'язанні наголошують державні національні програми «Освіта» («Україна ХХІ століття»), «Державна програма розвитку фізичної культури і спорту», закони України «Про освіту», «Про фізичну культуру і спорт», «Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту», «Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті». Проте впровадження позакласної роботи з фізичного виховання в загальноосвітніх школах лімітується багатьма чинниками, зокрема, незважаючи на велику кількість програмно-нормативних документів з організації позакласної роботи, відсутній механізм практичної реалізації й контролю раніше прийнятих рішень, застаріла матеріально-технічна база, відсутність мотивації в роботі вчителя фізичної культури, хронічне недофінансування вітчизняної галузі освіти, нерозробленість змісту програмного матеріалу; низький рівень використання новітніх технологій рухової активності в навчальному процесі, формальні, уніфіковані підходи до побудови календарного плану фізкультурно-масових заходів та інші, що суттєво впливають на ефективність її організації [2, 5].

Стратегія інноваційних процесів у сучасній освіті України передбачає суттєву реорганізацію наявних систем, осмислення цінностей, цілей і змісту їхньої діяльності та корінний перехід від тотальної уніфікації, усталених стереотипів, неефективних шаблонів і жорстких форм до ініціативи й індивідуальної відповідальності педагогів у проектуванні й організації педагогічного процесу [6, 7]. Дані літературних джерел свідчать, що педагогічна інноватика існує на двох рівнях – теоретичному та теорії, концепції, моделі інноваційних процесів, які представлені в роботах [2, 5, 8, 9]. Однак вони недостатньо інтенсивно впроваджуються в реальній практиці виховання й навчання. Такий розрив між фундаментальними дослідженнями та прикладною інноватикою заповнюється проектуванням – основним способом поєднання педагогічної теорії й практики. Істотні переваги та специфічні можливості, які закладені в можливостях проектування позакласної роботи з фізичного виховання, не отримали належного висвітлення, оцінки та теоретичного обґрунтування, що негативно позначилося на практиці фізичного виховання учнівської молоді й обумовило актуальність виконання дослідження.

Дослідження виконано згідно зі Зведеним планом НДР у сфері фізичної культури та спорту на 2011–2015 рр. за темою 3.1 «Вдосконалення програмно-нормативних засад фізичного виховання в навчальних закладах» (номер держреєстрації – 0111U001733).

Мета дослідження – розкрити особливості проектування позакласної роботи старшокласників із фізичного виховання.

Методи дослідження. У роботі використовували теоретичний аналіз та узагальнення спеціальної й науково-методичної літератури, контент-аналіз документальних матеріалів, соціологічні, педагогічні методи дослідження.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. У результаті аналізу спеціальної літератури, практичного досвіду, експертного опитування, власних досліджень визначено основні причини, що лімітують упровадження позакласної роботи з фізичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах, які характеризуються такими чинниками:

- застаріла матеріально-технічна база – недостатня кількість інвентарю та обладнання, зорієнтованого на сучасні форми рухової активності; низька забезпеченість спортивними залами, зокрема зали площею 162 м² мають тільки 61 % загальноосвітніх навчальних закладів України;
- невідповідність системи кадрового забезпечення процесів фізичного виховання з урахуванням соціального замовлення суспільства, низький рівень кадрового забезпечення, неякісна підготовка майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі, відсутність мотивації в його роботі; формальність у підвищенні кваліфікації вчителя, кадрова неукомплектованість;

– хронічне недофінансування вітчизняної галузі освіти, що стало домінуючою причиною негативних тенденцій у її розвитку: недостатня фінансова забезпеченість на утримання та розвиток навчальних закладів; низький рівень оплати праці, неефективність механізмів заохочення працівників вітчизняної освіти;

– неузгодженість нормативно-правової бази, що регламентує позакласну роботу школи з фізичного виховання. За останні роки прийнято низку документів, які регламентують діяльність учителя фізичної культури з організації позакласної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі: Наказ МОН України від 21.07.2003 за № 486 «Система організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та позашкільних навчальних закладів», Наказ МОН України від 02.08.2005 за N 458 «Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах України», Наказ МОН України від 7.10 2003 р. за № 904/8225 «Про затвердження регламенту проведення спортивно-масових та фізкультурно-оздоровчих заходів у навчальних закладах», спільний наказ Міністерства освіти і науки України та Міністерства України у справах молоді та спорту від 17.08.05 N 479/1656 «Про впровадження фізкультурно-оздоровчого патріотичного комплексу школярів України «Козацький гарт»; спільний наказ Міністерства освіти і науки України та Міністерства охорони здоров'я України від 21.04.2005 N 242/178 «Про посилення роботи щодо профілактики захворюваності дітей у навчальних закладах та формування здорового способу життя учнівської та студентської молоді», наказ МОН України від 05.05.03 N 272 «Про Всеукраїнський огляд-конкурс на кращий стан фізичного виховання в навчальних закладах» й інші, проте на практиці більшість документів фінансово не підкріплені, а тому проблемні у використанні, відсутній механізм практичної реалізації та контролю раніше прийнятих рішень;

– нерозробленість змісту програмного матеріалу; низький рівень використання новітніх технологій рухової активності в навчальному процесі;

– низький рівень поінформованості та теоретичних знань старшокласників, батьків про позитивний вплив занять руховою активністю на рівень фізичного здоров'я школярів; недостатній рівень залучення старшокласників до фізкультурно-спортивних занять у вільний час; низький рівень формування в них позитивного ставлення до занять фізичною культурою в позакласній роботі; відсутність необхідного досвіду старшокласників у самовдосконаленні;

– відсутність урахування на практиці мотивів та інтересів школярів до видів рухової активності, низька активність осіб, які беруть участь у фізкультурно-оздоровчій роботі в загальноосвітніх навчальних закладах, що за 20 років незалежності держави скоротилася на 78 %;

– наявність уніфікації, усталених стереотипів, неефективних шаблонів і жорстких форм до ініціативи й індивідуальної відповідальності педагогів у проектуванні й організації педагогічного процесу, фізкультурно-масові заходи дублюються із року в рік без урахування мотивів та інтересів школярів, практично відсутня різниця в підходах до організації позакласної роботи в учнів різних класів, відсутній когнітивний компонент;

– відсутність упорядкованої системи допомоги вчителям у проектуванні позакласної діяльності з фізичного виховання, що знижує ефективність залучення школярів до фізкультурно-оздоровчих занять у позаурочний час.

Ураховуючи викладене вище, сформовано підходи до проектування позакласної роботи старшокласників із фізичного виховання.

Аналіз сучасної педагогічної практики переконливо свідчить про те, що ефективною формою цілеспрямованої педагогічної діяльності, однією із найбільш продуктивних технологій становлення позакласної роботи є проектування. У його основі лежать інтеграція та безпосереднє застосування набутих знань під час практичної діяльності. Проектування у фізичному вихованні – це процес створення нових форм спільності педагогів, учнів, громадськості, нового змісту й технологій освіти, нових способів і технік педагогічної діяльності. Проект (від латин. *proektus* – «кинутий наперед») – задуманий план дій, задум, намір, тобто вид діяльності. Цей метод активізує пізнавальну діяльність, розвиває креативність й одночасно формує певні риси особистості. Обов'язковими критеріями при проектуванні є:

- 1) наявність проблеми, складність та актуальність якої відповідає навчальним запитам і життєвим потребам учнів;
- 2) дослідницький характер пошуку способів розв'язання проблеми;
- 3) структурування діяльності відповідно до класичних етапів проектування;

4) моделювання умов для виявлення проблеми, а саме: постановка – проблеми – пошук шляхів розв'язання – експертиза й апробація версій конструювання підсумкового проекту (чи його варіантів) – захист – корекція та впровадження – самодіяльний характер активності учнів – прикладне значення результату проектування – упровадження.

Проектування заохочує й підсилює шире прагнення до навчання з боку учнів, тому що воно особистісно орієнтоване; використовує безліч дидактичних підходів, має високу мотивацію, що означає зростання інтересу та включення в роботу в міру її виконання; підтримує педагогічні завдання в діяльній, афективній і психомоторній сферах на всіх рівнях (знання, розуміння, застосування, аналізу, синтезу); дає змогу вчитися на власному досвіді й досвіді інших у конкретній справі, а не вдавати навчальну діяльність.

Проектування належить до активних методів. Його перевагами є те, що учні навчаються, діють у мікросоціальному середовищі, отримують практичні навички, мають можливість перевірити теоретичні надбання на практиці тощо. Основними перевагами є те, що проектування сприяє формуванню зв'язку між школою та реальністю, впливає на формування в учнів ключових компетенцій, дає змогу здобувати необхідні знання в безперервному навчальному процесі, сприяє розвитку мотивації, активізує діяльність школярів.

Для сучасної школи актуальним є як загальносоціальне розуміння терміна «проектування», що передбачає процес формування освітньої системи загалом (проектування правил, норм, стандартів, механізмів життєзабезпечення освітньої системи), так і часткове, що має на меті залучення учнів до проектувальної діяльності, спосіб досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми (технологію), яка повинна завершитися цілком реальним, практичним результатом, оформленим тим чи іншим чином.

Технологія проектування включає розв'язання низки завдань із оптимізації системи фізичного виховання. Технологія проектування ґрунтується на позиціях педагогіки прагматизму, що передбачає погляд на виховання як на постійну реконструкцію особистого досвіду учнів, а також відповідність їхнім інтересам та потребам. Її прихильники відстоюють принцип «навчання за допомогою діяльності», розглядаючи при цьому діяльність, де школяр виступає її активним учасником. Під час проектної діяльності діти навчаються планувати свою роботу, заздалегідь прогнозуючи її результати; використовувати різноманітні джерела інформації; аналізувати й порівнювати факти; аргументувати власні судження; приймати рішення; установлювати соціальні контакти, розподіляти обов'язки, взаємодіяти; створювати реальний «кінцевий продукт»; оцінювати свою діяльність і діяльність партнерів. Для проектної діяльності характерна спільна робота учителя й учня з рівним статусом обох сторін. Слід зазначити, що проектна діяльність спрямована на розв'язання психолого-педагогічних та організаційно-педагогічних завдань (рис. 1).

Рис. 1. Завдання, що розв'язуються під час проектування позакласної роботи з фізичного виховання

Важливим аспектом організації проектування є мотивація учнів. Аналіз практичного досвіду організації проектування з учнівською молоддю дає підставу виділити такі її основні етапи: підготовчий (змістовий та технологічний аспект), планування проектної діяльності (постановка теми, розробка та планування певної дії), дослідження проблеми й вибору способу її розв'язання; діяльнісний (розв'язання проблеми, реалізація дії); презентація результатів; рефлексивний (оцінка та аналіз отриманих результатів).

На початковому (підготовчому) етапі важливо виробити в учнів мотивацію до занять фізичними вправами, оскільки їхній особистий інтерес сприяє усвідомленому підходу до виконання проекту в цілому. Етап підготовки до роботи над проектом передбачає створення ініціативної групи школярів, пошук чи вибір теми серед низки актуальних для школи у сфері фізичного виховання; визначення теми на предмет реальності здійснення, актуальності, суспільного значення. Цей етап має на меті теоретичну підготовку учасників проекту.

Доцільним є проведення анкетування та різних методик для реальної оцінки стану проблеми. Слід проаналізувати отриману інформацію.

Головним завданням етапу вибору способу розв'язання проблеми та розроблення плану її розв'язання є планування відповідної діяльності на основі систематизації й аналізу отриманого матеріалу. Мета цього етапу – визначити найоптимальніші шляхи розв'язання проблеми. До складу цього етапу входять формування конкретних завдань, методів і засобів реалізації; моделювання кінцевого результату, визначення завдань, розроблення або визначення критеріїв контролю тощо.

Реалізація етапу розв'язання проблеми передбачає спробу повністю або частково здійснити запропонований план дій. План можна змінювати, але при цьому не відмовлятися від остаточної мети проекту. Зміни до проекту може внести як керівник, так і його учасники, після того, як їх буде обговорено й погоджено з усіма. Головна вимога коригування – не змінювати докорінно раніше складений план.

Результатом проектної діяльності є оцінка ефективності. Будь-яка завершена робота потребує аналізу її процесу та результатів. Це потрібно насамперед для того, аби чітко виокремити реальний результат й оцінити досягнуте. Основою аналізу проекту є система оцінки, яка формується заздалегідь. Спираючись на систему критеріїв і показників, слід усебічно обговорити реальні здобутки, порівняти їх із тими, що були заплановані на етапі підготовки проекту. Обов'язковим етапом є аналіз відповідності окреслених цілей і досягнутих результатів.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Аналіз літератури свідчить, що питання проектування фізичного виховання старшокласників у позакласній роботі не отримали належного висвітлення, оцінки й теоретичного обґрунтування, що негативно позначається на практиці фізичного виховання учнівської молоді. На підставі експертного опитування та висновків констатувального експерименту встановлена наявність переважно низького рівня ефективності фізичного виховання старшокласників, що є підтвердженням недостатнього осмислення та використання з боку вчителів фізичної культури специфічних можливостей позакласної роботи в розв'язанні проблем фізичного виховання в школах у зв'язку з відсутністю спеціальних науково-методичних напрацювань. Представлено аналіз причин виникнення проблеми низької ефективності впровадження позакласної роботи з фізичного виховання й обґрунтовано необхідність її розв'язання. Застосування проектування в позакласній роботі буде сприяти подоланню окремих недоліків традиційної системи організації, забезпеченню побудови педагогічного процесу на основі діяльнісного та особистісного підходів, формуванню позитивної мотивації учнів, активізації їхньої пізнавальної діяльності, створенню умов для різнобічного розвитку кожної особистості, її самореалізації в змістовній діяльності.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі полягатимуть в оцінці ефективності технології проектування позакласної роботи з фізичного виховання.

Список використаної літератури

1. Бабанов К. О. Що ж таке технологія навчання? / К. О. Бабанов. – К. : Шлях освіти, 1999. – № 3. – С. 23–26.
2. Городинська І. В. Фізичне виховання старшокласників ліцеїв та гімназій у позакласній роботі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 – теорія та методика виховання / І. В. Городинська. – Херсон, 2004. – 252 с.
3. Даниленко Л. І. Основні проблеми освітньої інноватики в сучасній теорії і практиці / Л. І. Даниленко // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи : зб. наук. пр. – К. : Логос. – 2000. – С. 6–12.
4. Даниленко Л. І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах / Л. І. Даниленко. – К. : Міленіум, 2004. – 358 с.
5. Круцевич Т. Ю. Рекреація у фізичному вихованні різних груп населення / Т. Ю. Круцевич, Г. В. Безверхня. – К. : Олімп. л-ра, 2010. – 200 с.
6. Лебедев В. М. Современные педагогические технологии, способствующие укреплению здоровья и повышению работоспособности студентов / В. М. Лебедев, И. Г. Нигреева // Сборник научных статей: К 55-летию кафедры физического воспитания и спорта БГУ, 2003. – С. 20–29.
7. Малихіна В. Педагогічні інновації в освітніх закладах / В. Малихіна // Міський педагогічний тиждень. – К. : Упр. освітою. – 2004. – С. 33–35.
8. Москаленко Н. Педагогічні інновації у фізичному вихованні / Н. Москаленко // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2009. – № 1. – С. 19–22.
9. Redmond K. Promoting Physical Activity: A Guide for Community Action, Second Edition Centers for Disease Control and Prevention / K. Redmond – Human Kinetics, 2010 – 280 p.

Анотації

Статтю присвячено особливостям проектування позакласної роботи з фізичного виховання. Визначено чинники, що лімітують упровадження позакласної роботи з фізичного виховання. Проаналізовано причини виникнення проблеми низької ефективності організації позакласної роботи з фізичного виховання та обґрунтовано необхідність її розв'язання, сформовано підходи до проектування позакласної роботи старшокласників із фізичного виховання, доповнено критерії проектування, охарактеризовано завдання позакласної роботи з фізичного виховання.

Ключові слова: позакласна робота, старшокласники, фізичне виховання.

Наталія Ковалёва. Особенности проектирования внеклассной работы старшеклассников по физическому воспитанию. *Статья посвящена особенностям проектирования внеклассной работы по физическому воспитанию. Определены факторы, которые лимитируют внедрение внеклассной работы по физическому воспитанию. Представлен анализ причин возникновения проблемы низкой эффективности организации внеклассной работы по физическому воспитанию и обоснована необходимость её решения, сформированы подходы к проектированию внеклассной работы старшеклассников по физическому воспитанию, дополнены критерии проектирования, охарактеризованы задачи внеклассной работы по физическому воспитанию.*

Ключевые слова: внеклассная работа, старшеклассники, физическое воспитание.

Nataliia Kovaleva. The Features of Designing Extracurricular Activities for High School Students. *The paper deals with the peculiarities of designing extracurricular activities in physical education. Factors limiting the implementation of extra-curricular activities in physical education are defined. The paper also reviews the causes of low efficiency of extracurricular activities in physical education and substantiates the necessity to solve the problem, develops approaches to designing extracurricular activities in physical education for high school, expands design criteria, and defines the tasks of extracurricular activities in physical education.*

Key words: *extracurricular activity, high school students, physical education.*